

הישגים הנדרשים להוראת משנה לכיתות ג' – ח'

עמוד	הישג
2	1. יסודות תורה שבעל פה
7	2. מושגי תוכן
8	3. אוצר מילים, קריאה והיגוי
10	4. מבנה
12	5. עיון והעמקה
13	6. ערכים ורלוונטיות

1. יסודות תורה שבעל פה

הישג זה כולל ידע בסיסי אודות מהותה ומאפייניה של תורה שבעל פה, מסירתה מדור לדור, התמצאות בתושב"ע בצורתה הכתובה, הכרת התנאים, והכלים והכללים שעמדו בבסיס לימוד המשנה. חלק מידע זה יש ללמד כהקדמה, חלק אחר, תוך כדי לימוד המשנה.

1.1 מקורה, מהותה, מאפייניה ותולדותיה של תורה שבעל פה

התלמיד יבין את הקשר היסודי שבין התורה שבכתב לבין התורה שבעל פה ואיך זו התגבשה למשנה.

עקרונות יסוד

א. תורה שבעל פה היא הפירוש והפירוט של המצוות הכתובות בתורה שבכתב. בלעדיה, לא היינו יודעים איך לקיים שום מצווה בצורה נכונה, עם כל דקדוקיה ופרטיה.

ב. תורה שבעל פה מכילה שלשה חלקים:

א. זו שנמסרה למשה בהר סיני, הכוללת תיאור על אופן קיום המצוות והמידות שהתורה נדרשת בהן.

א. הלכות שנתחדשו מאוחר יותר בעזרת המדרש, ובאמצעות המידות שהתורה נדרשת בהן שנמסרו למשה בסיני.

א. תקנות וגזירות – שחכמינו תקנו וגזרו מכוח סמכותם שניתנה להם מהר סיני.

ג. מאחר והיה אסור לכתוב תורה שבעל פה, היא נמסרה מדור לדור בעל פה, ומכאן שמה.

ד. התורה שבעל פה נמסרה מאב לבן ומרב לתלמיד בסגנון חופשי. עם ירידת הדורות והקושי בהסתמכות על דרך המסירה הזאת, החלו לנסח את ההלכות באופן רשמי למסירה בעל פה, וכך החלה להווצר "משנה". בתחילה נוצרו קבצי משנה שונים בבתי מדרש שונים, והדבר גרם גם להווצרותן של מחלוקות.

אחרי חורבן בית שני, כאשר התברר לחכמינו שקשה מדי לזכור את כל התורה שבעל פה והיהחשש כד שהיא תשתכח מכלל ישראל, התכנסו החכמים ביבנה והחלו בסידור שיטתי של המשנה.

ה. כמאה וחמשים שנה אחרי החורבן, הושלם מפעל חיבור ספר המשנה על ידי רבי יהודה הנשיא ובית דינו. סמכותם של ששה סדרי משנה התקבלה על ידי כלל ישראל כולו. כל היצירה התנאית שלא נכללה במשנת רבי נקראת "ברייתא". חלקה נקבץ בחיבורים אחרים כגון התוספתא ומדרשי ההלכה.

פריסה לפי שכבות גיל			
נ-ז	ה-ו	ג-ד	כתה מושג/עקרון
*	*	*	א
*			ב
*	*	*	ג
*	*	*	ד
*	*	*	ה
*	*		ו

מטרות:**ידע והבנה**

- התלמיד יבין את הצורך לחיבור המשנה
- התלמיד יעמוד על היחס שבין התורה שבכתב לבין התורה שבעל פה.
- התלמיד ישווה בין התורה שבכתב לתורה שבעל פה.
- התלמיד יבין ויעריך אתתוקף סמכותם של חז"ל ביצירתתורה שבעל פהובעיבודה.

1.2 המסורה – ממתן תורה עד ימינו

התלמיד ישלוט ביסודות המסורה עם יכולת למפות את שלשלת המסורה מאז ניתנה בהר סיני, דרך אנשי כנסת הגדולה, ודורות התנאים.

עקרונות יסוד

תורה שבעל פה נמסרה מדור לדור ללא הפסקה מרב לתלמיד, מאב לבנו, ממשה רבינו עד ימינו.

פריסה לפי שכבות גיל			
ח-ז	ה-ו	ג-ד	כתה
פרשני המשנה	משנה	תנ"ך - משנה	תקופה

מטרות:**ידע והבנה**

- התלמיד יעמוד על הזיקה שבין המשנה לתורה שבכתב ובינה לבין ההלכה.

דוגמאות למשימות הערכה:

- התלמיד ייצור "עץ חיים" או "ציר זמן" של שלשלת המסורה ממשה רבינו עד ימנו.
- שאל את הרב שלך שאלה הלכתית והיעזר בו בספרות ההלכה של ראשונים ואחרונים על מנת להגיע לפסק הלכה. כתוב עבודה המתארת את התהליך, ואת מקומה של המשנה בתהליך זה.

1.3 התמצאות בש"ס משנה**עקרונות יסוד**

א. המשנה מאורגנת לפי סדר מסוים המאפשר יכולת ניווט. היסודות המארגנים המפורשים של המשנה הם: ששה סדרי משנה (ש"ס), מסכת, פרק, משנה.

פריסה לפי שכבות גיל		
שנה ז - ח	שנה ה - ו	שנה ג - ד
א, ב	א, ב	א, ב (לדעת לזהות פסוקים במשנה בלבד)

מטרות:**ידע והבנה**

- התלמיד ימנה את ששת סדרי המשנה ויסביר מהו תוכנו של כל סדר
- התלמיד ימנה מסכתות נבחרות מכל סדר ויסביר את תוכנם.

מיומנויות

- יכולת הבחנה בין דברי החכמים, מקורות מן התורה, וחלק המשא ומתן במשנה.

1.4 הכרת החכמים - התנאים

התלמיד ירכוש ידע ביוגרפי בסיסי אודות התנאים העיקריים של כל דור, החל מתקופת הזוגות עד חתימת המשנה. ידע זה כולל שליטה באיזה דור כל חכם היה חי, מי היו רבותיו, חבריו, תלמידיו העיקריים, ומקום המצאותם.

עקרונות יסוד

- חז"ל הם מקור ההשראה משמעותי ויסודי של עם ישראל.
- בכל משנה משתתפים דורות שונים של תנאים.
- תקופות התנאים מתחלקת לשלושה:
 1. תקופת אנשי כנסת הגדולה והזוגות
 2. תקופת יבנה
 3. תקופת הגליל
- ד. הפרטים הביוגראפיים של כל תקופה הם: שמות החכמים, הדור בהם חיו, רבותיהם, חבריהם, תלמידיהם הבולטים, ומקום מגוריהם/פעולתם.

פריסה לפי שכבות גיל(ראה נספח II)		
שנה ז - ח	שנה ה - ו	שנה ג - ד
א,ב,ג,ד	א,ב,ג,ד	א, ב, (תנאים בלבד)

מטרות:**ידע והבנה**

- התלמיד ישלוט בידע ביוגרפי בסיסי של תנאים נבחרים.
- התלמיד יתחקה אחר ייחודיותם, מאפייניהם, פועלם של תנאים לפי בחירתו תוך שימוש במקורות מידע כתובים או מקוונים.
- התלמיד יברר את הפרטים הביוגרפיים החשובים הקשורים לשמות חז"ל המופיעים במשנה. כדי להבין את התוכן הנלמד בהקשרו.
- התלמיד יסיק תובנות המתבססות על ידע שרכש אודות התנאים כדי לאפשר לו הזדהות והבנה של המשנה וערכיה.

מיומנויות

- יכולת שאילת שאלות רלבנטיות בקשר לתנא כדי להבין את התוכן הנלמד בהקשרו.

דוגמאות למשימות הערכה

- כתיבת עבודת חקר על ייחודיותם, מאפייניהם, פועלם של תנאים לפי בחירתו תוך שימוש במקורות מידע כתובים או מקוונים.

1.5 מושגים ועקרונות בדרכי דין ההלכתי**עקרונות יסוד**

- א. ריבוי המסורות ודרכי הפרשנות השונים בקרב החכמים, הבאים לידי ביטוי במושג "מחלוקת" הם מאבני היסוד של ההתפתחות של התורה שבעל פה
- ב. כאשר ישנה מחלוקת, נקבעו כללים כיצד להכריע בה.

פריסה לפי שכבות גיל: (ראה נספח ווו)		
שנה ג-ד	שנה ה-ו	שנה ז-ח
מחלוקת ודיוק	סמכותם של חכמים	פסק הלכה

מטרות:**ידע והבנה**

- התלמיד יזהה מושג או עיקרון באמצעות מילים מפורשות
- התלמיד יזהה מושג או עיקרון שאינם מפורשים בקטע הנלמד
- התלמיד יגדיר את המושג שזיהה
- התלמיד ישתמש בעיקרון/המושג במהלך הבנת הדין

מיומנויות

- יכולת זיהוי והגדרה של מושג/ עקרון הלכתי
- יכולת שימוש במושג/עקרון בהבנת המהלך של הדיון
- יכולת יישום המושג/העיקרון ברובד היומיומי

דוגמאות למשימות הערכה

- לפניכם סיפור. עליכם לזהות ולהגדיר את מושגי הלימוד הבאים בסיפור (כגון: דיוק, בהשוואה לקל וחומר, וכדומה...)
- קבעו איזה מושג או עקרון נאמר בסיפור מפורש ומה ניתן ללמוד על הסיפור בעזרת דיוק?
- חברו סיפור ושלבבו בו מושג או עקרון של לימוד.

2. מושגי תוכן

הישג זה עוסק במושגי התוכן הנמצאים בחומר הנלמד. בכל פרק ישנם מושגים עיקריים שהם אינטגרלים להבנת המשנה, וכן מושגים משניים שהובאו דרך אגב, ופחות חיוניים להבנת המשנה.

2.1 מושגי הלכה

התלמיד יוכל להגדיר מושגים הלכתיים מרכזיים במשנה אותה הוא לומד.

פריסה לפי שכבות גיל (ראה נספח IV)

בנספח קיימות דוגמאות של מושגים מרכזיים ומשניים במספר יחידות לימוד. כולל הסבר קצר על כל מושג. בפועל על המורה לברור מושגים אלה לפי העקרונות הבאים:

עקרונות לקביעת מושגי הלכה

1. יש לזהות את כל המושגים הלכתיים במשנה ולהבדיל בין מושגים עיקריים משניים.

- **מושג עיקרי**- הוא מושג אשר מהווה את היסוד של המשנה שבלעדיו לא ניתן להבין את החומר הנלמד.

- **מושג משני**- הוא מושג שנזכר בחומר הנלמד אך אינו עקרוני להבנת החומר.

2. יש להגדיר כל מושג עיקרי בקיצור:

- הגדרתו של המושג

- מקורו. מדאורייתא או מדרבנן/ פסוק מפורש או דרך לימוד אחרת.

- כמה הלכות בסיסיות.

3. יש להגדיר בשני משפטים כל מושג משני.

מטרות:

ידע והבנה

- התלמיד יגדיר באופן מדויק מושג הלכתי עיקרי, יעמוד על מקורו וימנה הלכות עיקריות הקשורות אליו.

- התלמיד יגדיר באופן מדויק ובקצרה מושג הלכתי משני

מיומנויות

- יכולת זיהוי מושגים עיקריים או משניים שלמד, במשניות שטרם נלמדו

3. אוצר מילים, קריאה והיגוי

הישג זה כולל ידע בסיסי של לשון חכמים, וכן פיתוח קריאה נכונה של המשנה עם דגש במקום הנכון, היגוי נכון ותרגום כללי לשפתו של התלמיד. הישג זה מתייחס להכרת לשון המשנה; סגנון ותחביר. (הישג זה לא מתייחס למילות מפתח לשמות או למושגים הלכתיים)

3.1 מילים

שפת המשנה היא לשון חכמים.

מטרות:

ידע והבנה.

- התלמיד ידע לחזור על דברי המשנה בלשונו.

3.2 לשון המשנה

התלמיד יכיר את מבנה המשפטים הייחודי ללשון חכמים.

עקרונות יסוד

שפת חז"ל איננה זהה לעברית של ימנו ויש לה ייחודיות ומאפיינים המתבטאים ב:

- חלק מהמילים/ביטויים המשמשים את חז"ל אינם מקובלות בשפת ימינו (קוראין כדרך, ליסטין) ולחלקם יש משמעות שונה מהמקובלת היום (להביא לימות המשיח).
- דרך כתיבת המילים/פעלים שונה מהמקובל בימנו (סיומת "נ" סופית במקום "מ", החלפת ה' בא' "לקרות").
- מבנה משפטים ייחודי - לא..אלא, לא הרי...כהרי... כל שאינו ב..אינו ב..

פריסה לפי שכבות גיל		
ד,ג	ה,ו	ז,ח
זיהוי מילים וביטויים הדורשים הסבר. המרת מילים הכתובות בחילופי אותיות ללשון המקובלת היום (קורין-קוראים)	פענוח מילים/ ביטויים מתוך ההקשר הם מובאים. זיהוי מילים נפוצות הכתובות בחילופי אותיות והמרתן ללשון ימינו.	רגישות למאפיינים תחביריים בלשון המשנה

מטרות:

- התלמידים יזהו מילים וביטויים הדורשים ביאור
- התלמידים יבחינו במילים/ביטויים מוכרים אך מובאים במשנה במשמעות שונה מזו הרווחת בשפה המקובלת בימנו.
- התלמידים יפענחו מילים/ביטויים באמצעות ההקשר בו הם מופיעים.
- התלמידים יזהו מילים הכתובות בחילופי אותיות וימירו אותן ללשון ימינו
- התלמידים יבחינו בתחביר המיוחד של המשפטים במשנה
- התלמידים יישמו את לשון המשנה באמצעות שימוש בלשון זו בכתיבה

מיומנויות

- יכולת פענוח מילים
- יכולת זיהוי הסגנון של המשנה
- יכולת יישום הסגנון של המשנה

3.3 קריאה קולית

התלמיד יקרא קריאה קולית שוטפת ורהוטה של המשנה.

עקרונות יסוד

קריאה שוטפת ורהוטה מכילה את הרכיבים הבאים:

1. פענוח מדוייק של סימני הכתב (עיצורים ותנועות).
2. הנגנה נכונה של הטקסט:
 - שימוש נכון במלעיל ומלרע.
 - הבחנה בין משפט חיווי לבין משפט שאלה (הנגנה עולה או יורדת)
 - הנגנה המעידה על פיסוק נכון של המשנה: נקודתיים, סימן קריאה, מרכאות, סימן שאלה וסוגריים
3. שטף הקריאה: קריאה מצרפת- לא הברתית, ללא הפסקות שאינן מתאימות בתוך המילים, בין המילים ובין המשפטים. כך שיהיה ברור לפי ההפסקות בקריאה כאשר עוברים שלבים של המשנה, מרישא למציעתא ולסיפא.

3.4 תקשורתיות

התאמה של עצמת הקול לנסיבות פורמליות: קול הדובר אינו חלש מדי ואינו רם מדי.

פריסה לפי שכבות גיל בהתאם לנספח 7

מטרות

- התלמיד יפענח בקריאה קולית בצורה מדוייקת את סימני הכתב במשנה שנלמדה בכתה
- התלמיד יקרא בהנגנה נכונה של המשנה שנלמדה בכתה
- התלמיד יקרא באופן שוטף ורציף את המשנה. תוך הפסקות במקומות הנכונים במשנה שנלמדה בכתה
- התלמיד יתאים בקריאתו את עוצמת הקול לנסיבות הפורמאליות במשנה שנלמדה בכתה
- התלמיד יישם מיומנויות אלה בקריאה קולית של קטע משנה שאיננו מוכר
- התלמיד ישתמש בטבלת "הערכה עצמית" לבקרת קריאתו (ראה נספח VII)

מיומנויות

- יכולת קריאה מוטעמת של קטעי משנה מוכרים שאינם מוכרים
- יכולת בקרה עצמית של הקריאה

4. מבנה

הישג זה מתייחס להבנת המשנה בקונטקסט של הפרק ולמבנה שלה כיחידה בפני עצמה.

עקרונות יסוד

א. למשניות יש תבניות אופייניות. לכן חשוב להרגיל את הלומדים להכיר את התבניות הבסיסיות של משניות.

ב. במשנה 3 סוגי מבעים:

- מקור תנכ"י – מדרשי (פסוק/מקרא)
- מאמר תנאי
- מאמר ומשא ומתן – דיון בין החכמים

הסוג הראשון מפותח מאד בספרי המדרש, הסוג השלישי מפותח ביותר בתלמוד.

ג. הדגם המובהק של משניות הוא דגם "קזואיסטי", כלומר: מקרה ודין. אבל קיימות גם משניות של כללים – שבהם אין מקרה אלא עקרון כללי, וכן משניות מסוגים אחרים כגון משניות של אגדה

ד. המשנה נכתבה כחלק מחיבור הלכתי שלם. היו לעורך המשנה שיקולי דעת בארגון המשניות בפרק; שיקולי דעת הקשורים לתכנים של המשניות ושיקולי דעת הקשורים לטכניקה של שינון וזכירה.

פריסה לפי שכבות גיל (ראה נספח B CVIII)		
שנה ג-ד	שנה ה-ו	שנה ז-ח
סידור המשניות בפרק כאמצעי לזכירה.	מיקוד המחלוקת התאמה בין רכיבי מבנה נתונים של פרק למשניות.	טעם המחלוקת סידור הלוגי של המשניות בפרק

מטרות

- התלמיד יבין את משמעות סידור המשניות בפרק כאמצעי לשינון וזכירה
- התלמיד יעמוד על מבנים שונים של פרק ומיקום המשנה בפרק
- התלמיד יעמוד על הסדר הלוגי של המשניות בפרק

מיומנויות

יכולת הבנת סדר המשניות בפרק

4.1 חא"ק וכאמד"ט

התלמיד יפתח יכולת לחלק לאפיין ולקשר במשנה.

עקרונות יסוד

- א. מאפייני המבנה של המשנה: כל טקסט משנה הלכתי (למעט אגדה או מדרש) בנוי מעד חמישה מרכיבים/מאפיינים. ניתן לכנות אותם: כאמד"ט: כותרת - אומר - מקרה - דין - טעם
- ב. הכרת חלקים אלה חיונית להבנת המשנה.
- ג. בהצגת המקרים, הדינים והטעמים (מד"ט) ניתן להבחין בתת מבנים; מבנה הלכתי, מבנה המקר בין תש"ע לתושב"כ, מבנה המתאר רצף כרונולוגי וכד'

פריסה לפי שכבות גיל (ראה נספחים 9, 10)		
שנה ג-ד	שנה ה-ו	שנה ז-ח
הבנת המשמעות של כאמד"ט שליטה במילים המצביעות על כאמד"ט במשנה השלמת חלקי הכאמד"ט בתרשים/טבלה המלאים באופן חלקי	חא"ק בכאמד"ט. איפיונים עיקריים. זיהוי מילות כאמד"ט. שליטה בכל מילות כאמד"ט יצירת טבלה/תרשים המבטאים את הכאמד"ט במשנה. זהו המבנה הפנימי של המד"ט.	

ידע והבנה

- התלמיד יגדיר את מילות-כאמד"ט ויסביר איזה אפיון הם מציגים
- התלמיד יישם וימחיש את עקרונות הכאמד"ט באמצעות דוגמאות מחיי היומיומיים
- התלמיד יארגן את המשנה שנלמדה בכתה באמצעות חא"ק של כאמד"ט
- התלמיד יארגן משנה שטרם נלמדה בכתה באמצעות חא"ק של כאמד"ט
- התלמיד ישלים מילות עוגן חסרת הנגזרות מהכאמד"ט

מיומנויות

- יכולת זיהוי ואפיון מילות כאמד"ט במשנה שטרם נלמדה.
 - יכולת קישור בין חלקי המשנה באמצעות מילות כאמד"ט. (חא"ק)
 - יכולת זיהוי כאמד"ט בסיפור מהמציאות היומיומית של התלמיד
 - יכולת שילוב מילים של הכאמד"ט שאינן מופיעות במשנה.
 - דוגמאות למשימות הערכה:
- לפניכם משפט הקשור למציאות של חיי היומיום. מצאו את רכיבי הכאמד"ט במשפט:
משחק במגרש:המנהל אוסר על התלמידים לשחק מחר במגרש עקב שיפוצים.

טעם	דין	מקרה	אומר	כותרת
שיפוצים	אסור לתלמידים	משחק מחר במגרש	המנהל	כללי המגרש

5. עיון והעמקה

הישג זה כולל צירוף ההבנה והכישורים שנרכשו מארבעה הסטנדרטים הקודמים המאפשרים הבנה במשנה הנלמדת. הבנה זו בא לידי ביטוי ביכולתו של התלמיד לעשות פרפרזה, להסביר, לסכם, לעשות השוואת וניגוד.

עקרונות יסוד

- א. המשנה נכתבה בתמצות, לעתים יש להוסיף משפטים כדי להשלים את המשמעות.
- ב. כל משנה או לקט של משניות מציגים נושא מסויים. לא תמיד הנושא כתוב במפורש במשנה.
- ג. מחלוקת – בכל מקום שקיימות חילוקי דעות בין תנאים, התלמיד יזהה את הנקודות בהן יש הסכמה ובנקודות בהן הם חלוקים.
- ד. המשנה יכולה להתפרש באופנים שונים באמצעות פרשני המשנה.

מטרות

- א. התלמיד ישלים במילים שלו את הרעיונות החסרים במשנה.
- ב. התלמיד יזהה את נושא המשנה ואת הנושא של לקט משניות.
- ג. מחלוקת – התלמיד יזהה את הנקודות בהן יש הסכמה ובנקודות בהן הם חלוקים תנאים או אמוראים.
- ד. התלמיד יפתח יכולת להבין את פרשניה הבסיסיים של המשנה במקום שיש אי בהירות לגבי אופן הבנתה.

מיומנויות

- יכולת זיהוי והשלמת רעיונות חסרים
- יכולת ניסוח נושא למשנה/ללקט משניות
- יכולת להשוות בין דעות במחלוקת תנאים ולהסביר את בסיס המחלוקת
- יכולת לזהות צורך בפנייה לפרשנות ולהבין את דעות המפרשים.

6. ערכים ורלוונטיות

במסגרת יעד זה התלמידים ילמדו לזהות את הערך המרכזי העומד בבסיס המשנה ויידרשו לתת את הדעת על השאלה כיצד הם מיישמים ערך זה בחייהם, במתן משמעות לקיום ההלכה שבמשנה

עקרונות יסוד

- א. התורה היא תורת חיים ומכל פרט שבה ניתן להשליך תובנות לחיים.
- ב. דרך לימוד התושב"ע ניתן לקבל את ההדרכה לניהול חיים יהודיים משמעותיים. לכן, חיוני שהתלמיד יאהב את הלימוד ויתחבר לתכניו.
- ג. אחד הערכים בלימוד המשנה הוא היות המשנה סדורה על פה בפי הלומד. שינון המשנה הוא ערך חשוב בפני עצמו.
- ד. בלימוד משנה באים לידי ביטוי מסרים חינוכיים העומדים בבסיסה והמזינים אותה שאותם ניתן ללמוד אגב לימוד הנושא
 - הערך העולה מהנושא שבו דנים.
 - הערך העומד בבסיס הדיון/מחלוקת.
 - הקשר בין הערך המרכזי לפרטי המשנה/ הסוגיה

מטרות:

- התלמיד יבין שהתורה היא תורת חיים ולכן היא מתייחסת והיא מקור להשראה והנחייה להתמודדות בכל תחומי החיים של כל אחד בכל תקופה.
- התלמיד יעמוד על החשיבות של שינון המשנה
- התלמיד יזהה את הערך המרכזי בתוכן הנלמד (לדג': ערך ההודיה בנושא התפילה, לקיחת אחריות בהלכות נזיקין וכד')
- התלמיד ישליך את המשמעות של הערך הנלמד לחייו היומיומיים.

פריסה לפי שכבות גיל		
שנה ג-ד	שנה ה-ו	שנה ז-ח
יבינו שהתורה היא תורת חיים ובמשנה ניתן לזהות ערכים. התלמידים יזהו ערך ויקשרו בין ערך היום יום באמצעות דוגמאות	התלמידים ידונו במשמעות הערך בחייהם התלמידים יבטאו את הקשר לערך באופן יצירתי	התלמידים יוכלו לאתר ערך רלוונטי ולעמוד על השתמעויות בחייהם